

V tarptautinė mokslinė konferencija
„JONO PUZINO SKAITYMAI“

LINAS TAMULYNAS

2008 m. lapkričio 7 dieną Vilniaus universiteto Archeologijos katedra suorganizavo V tarptautinę mokslinę konferenciją „Jono Puzino skaitymai“. Jos tema – „Lietuvos archeologijos šaltiniai Europos muziejuose ir archyvuose“. Tokios temos pasirinkimas neatsitiktinis, nes Vilniaus universiteto Archeologijos katedra jau nuo 2004 m. vykdo projektus, kurių tikslas – užsienio saugyklose esančios medžiagos, susijusios su Lietuvos archeologiniais objektais, paieška ir analizė. 2004 m. Valstybinis mokslo ir studijų fondas parėmė projektą „Duomenų apie Klaipėdos krašto kapinynų medžiagą užsienio saugyklose sąvadas“ (vad. prof. habil. dr. Mykolas Michelbertas), o 2006–2008 m. tas pats fondas finansavo mokslinių tyrimų projektą „Archeologinių lituanistikos šaltinių sąvado sudarymas ir skaitmeninimas (ARCHEOLITAS)“ (vad. prof. Aleksiejus Luchtanas). Aptariamoji konferencija buvo pastarojo projekto dalis, kas ir nulėmė jos temą. Į šį mokslo renginį susirinko dalyviai iš Lietuvos, Lenkijos, Rusijos, Vokietijos, atstovavę 8-ioms mokslo institucijoms bei muziejams, ir gausus svečių būrys.

Konferencijos įvadinėje kalboje Vilniaus universiteto Archeologijos katedros vedėjas *doc. dr. Aleksiejus Luchtanas* renginio dalyvius supažindino su 2006–2008 metais vykdyto projekto

„Archeologinių lituanistikos šaltinių sąvado sudarymas ir skaitmeninimas (ARCHEOLITAS)“ uždaviniais ir rezultatais. Projekte buvusios numatytos dvi pagrindinės veiklos kryptys: Lietuvos archeologinių šaltinių paieška užsienio institucijose bei Lietuvos institucijose saugomos analogiškos medžiagos skaitmeninimas. Per trejus metus projekto dalyviai (Vilniaus universiteto Archeologijos katedros, Lietuvos istorijos instituto ir Vytauto Didžiojo karo muziejaus darbuotojai) peržiūrėjo ir suregistravo trijų valstybių (Rusijos, Lenkijos ir Vokietijos) 8-iose institucijose (Herderio institute Marburge, Halės universiteto Europos meno ir archeologijos institute Halėje, Lenkijos nacionaliniame archeologijos muziejuje Varšuvoje, Archeologijos muziejuje Krokovoje, Kultūros ir istorijos muziejuje Kaliningrade, Romos ir germanų centriniame muziejuje Maince, Valstybiniame ermitaže bei Materialinės kultūros istorijos institute Peterburge) esančią medžiagą, susijusią su Lietuvos archeologiniais šaltiniais. Sudaryti šiose institucijose esančios medžiagos sąvada. Vykdam antrąją veiklos kryptį per trejus metus nuskenuota per 5 tūkstančius lapų senųjų publikacijų (išleistų iki 1945 m.), kuriose skelbta informacija apie Lietuvoje vykdytus archeologinius tyrimus, 50 tūkst. lapų archeolo-

ginių tyrimų ataskaitų ir 25 tūkst. fotonegatyvų.

Pirmoji konferencijos sesija buvo skirta informacijos apie Klaipėdos krašto archeologinius tyrimus iki 1945 m. tematikai. *Linas Tamulynas* (Vilniaus universitetas) pristatė bendrą archeologinių tyrimų Klaipėdos krašte apžvalgą ir akcentavo, kad nuo XIX a. vid. regiono archeologijos objektų tyrimais užsiėmė nemažai vietos inteligentijos (Eduard Gisevius, Hugo Scheu, Erich Scheu, Ernst Ancker, Wilhelm Frentzel-Beyme, Otto Schwarzien), kurių veikla turėjo didelės įtakos Karaliaučiaus mokslinių draugijų apsisprendimui vykdyti tyrimus šiame regione. *Dr. Heino Neumayer*, Berlyno proistorės ir ankstyvosios istorijos muziejaus mokslinis darbuotojas, savo pranešime pristatė informaciją apie daugiau nei per šimtą metų (nuo XIX a. 4-ojo iki XX a. 5-ojo dešimtmečio) į šią instituciją patekusius archeologinius radinius iš Lietuvos. Tai daugiausia radiniai iš Klaipėdos krašto, tačiau yra radinių ir iš Vilniaus apylinkių, kurie rasti I pasaulinio karo metu vykdytų archeologinių tyrimų metu ir perduoti/parduoti į Berlyno muziejų. Didžiausia dalis Berlyno muziejuje saugotų radinių – tai Andulių kapinyno medžiaga (apie 5000–6000 eksponatų), kuri 1945 m. buvo išvežta į Maskvą. Berlyno proistorės ir ankstyvosios istorijos muziejaus darbuotoja *dr. Christine Reich* konferencijos dalyviams pristatė toje pačioje institucijoje saugomą Proistorės tarnybos (Landesamt für Vorgeschichte) ir Prussia-Museum archyvinę medžiagą bei išlikusius minėtojo muziejaus eksponatus iš Klaipėdos krašto. Pasak pranešėjos, iš Prussia-Museum saugotų Klaipėdos krašte aptiktų radinių Berlyno muziejuje šiuo metu daugiau nei po 10 eksponatų yra tik iš Aukštikiemių bei Ramučių kapinynų. Iš viso Berlyno muziejuje saugomi eksponatai iš 31 Klai-

pėdos krašto vietovės, iki 1945 m. patekę į Prussia-Museum. *Dr. Rasa Banytė-Rowell* (Lietuvos istorijos institutas) apžvelgė Vokietijos archeologo Herbert Jankuhn archyvinėje medžiagoje (šiuo metu saugomoje Šlezvigo–Holšteino žemės muziejuje) užfiksuotą informaciją apie romėniškojo laikotarpio radinius iš Klaipėdos krašto. Minėtoji archyvinė medžiaga labai svarbi moksliniu požiūriu, nes daugelyje XIX a. pab.–XX a. pr. tyrinėtų objektų publikacijų aptikti radiniai aprašyti netiksliai, o H. Jankuhno archyve esantys radinių piešiniai yra ypač preciziški ir informatyvūs. Paskutinis pirmosios sesijos pranešimas, kurio autorius – Maskvos archeologijos instituto mokslinis bendradarbis *habil. dr. Vladimir Ivanovič Kulakov* – buvo skirtas aptarti Romos ir germanų centriniame muziejuje Mainze saugotų kuršių bei skalvių arealo radinių kopijų aprašus (tiksliau – piešinius) šio muziejaus inventorinėje knygoje.

Antroji konferencijos sesija buvo skirta Lenkijos ir Rusijos institucijose saugomos archyvinės medžiagos ir radinių, susijusių su XIX a. pab.–XX a. pr. vykdytais archeologiniais tyrimais dab. Lietuvoje, apžvalgai ir analizei. Pirmoji šios sesijos dalis skirta Varšuvos valstybiniame archeologijos muziejuje saugomai medžiagai. Apibendrinanti įvadinį pranešimą apie čia saugomą medžiagą, susijusią su archeologiniais tyrimais Lietuvoje, skaitė Vilniaus universiteto archeologijos magistro studijų studentė *Diana Antropikaitė*. Varšuvos valstybinio archeologijos muziejaus Baltų archeologijos skyriaus vedėja *dr. Anna Bitner-Wróblewska* kartu su kolega *Cezary Sobczak* pateikė detalią informaciją apie šiame skyriuje saugomus radinius iš Lietuvos. Konferencijos dalyviai sužinojo, kad minėtoje institucijoje saugoma daugiau nei 4000 radinių, iš kurių 2850 – keramikos fragmentai,

1225 – individualūs eksponatai, be jų, dar yra kaulų, anglių fragmentų ir tekstilės liekanų iš daugiau nei 36 Lietuvos vietovių. Pranešimo autorai pastebėjo, kad nors 72 proc. visos medžiagos yra spausdinta, tačiau dešimtadalį reikėtų spausdinti vėl dėl jų neišsamumo. *Grażyna Iwanowska*, atstovavusi tai pačiai institucijai, pristatė joje saugomą dokumentaciją, susijusią su Liudviko Kšywickio (Ludwik Krszywicki) kasinėjimais Darbutų, Dūkštelių, Petrašiūnų piliakalniuse, bei keramiką, to paties tyrėjo rastą kasinėjant įvairius Žemaitijos piliakalnius. Varšuvos valstybinio archeologijos muziejaus mokslinės dokumentacijos skyriaus darbuotoja *Maria Krajewska* supažindino su šiame skyriuje saugomais Lietuvoje dirbusių savamokslų archeologų Erazmo Majejvskio (Erazm Majewski), Michailo Eustachijaus Brenštejno (Michał Eustachy Brensztejn), Marijos Butrymuvnos (Maria Butrymówna), Vandalyno Šukevičiaus (Wandalin Szukiewicz), Julijano Tylko-Hrincevičiaus (Julian Tylko-Hryncewicz), Antoni Zaborskio (Antoni Zaborski) archyviniais dokumentais (daugiausia – laiškais), kuriuose yra informacijos apie archeologinių objektų kasinėjimus Lietuvoje ir jų metu rastus radinius.

Antrosios konferencijos sesijos antra dalis buvo skirta kitose Lenkijos, taip pat Rusijos institucijose saugomiems Lietuvos archeologiniams šaltiniams aptarti. Varšuvos universiteto Archeologijos instituto *prof. Wojciech Nowakowski* kartu su Lodzės universiteto Archeologijos instituto *prof. Magdalena Mączyńska* parengė pranešimą apie Lodzės istorijos ir etnografijos muziejuje saugomus radinius iš Lietuvos. Nors čia saugoma negausi radinių iš mūsų krašto kolekcija, autorių dėmesio ir ypač detalios analizės sulaukė 8 romėniškojo laikotarpio radiniai iš Kiaunorų (Kelmės r.). Varšuvos universiteto Archeologi-

jos instituto magistro studijų studentė *Izabela Szter* pristatė žymaus archeologo Martino Jano (Martin Jahn) archyvinės medžiagos, saugomos toje pačioje institucijoje, visapusišką analizę. Nors šioje medžiagoje su Lietuvos archeologiniais objektais susiję vos keli dokumentai, bet pranešimas sulaukė visų konferencijos dalyvių dėmesio. Vroclavo archeologijos muziejaus direktorius *Krzysztof Demidziuk* kartu su kolega iš Varšuvos universiteto Archeologijos instituto *dr. Bartosz Kontny* pristatė informaciją apie Vroclavo muziejuje saugomus radinius iš Slabadėlės (Slobodka) ir Smurgainių (Smorgon). Pranešime aptarti tik 3 radiniai (du antskydžiai ir peilis), tačiau besidomintiems V–VI a. baltų ginkluote šis pranešimas buvo labai naudingas ir įdomus. Paskutinį pranešimą konferencijoje skaitė Lietuvos istorijos instituto darbuotojas *Laurynas Kurila*, kuris buvo skirtas dalies Sankt Peterburge saugomos medžiagos, susijusios su Lietuvos archeologiniais objektais, apžvalgai – Vladimiro Kaširskio kasinėjimų pilkapynuose tarp Vajuonio ir Žeimenio dokumentacijos ir radinių pristatymui. Pranešimas sulaukė didelio susirinkusiųjų dėmesio, nes pristatyta medžiaga svarbi ne tik archeologijos mokslo istorijos požiūriu, bet ir iki šiol aktuali proistorės pažinimui.

Kaip pastebėjo Varšuvos nacionalinio archeologijos muziejaus dr. Anna Bitner-Wróblewska, ši konferencija svarbi ne tik Lietuvos archeologijos mokslui. Lietuvos kolegų pasiūlyta tema privertė konferencijoje dalyvavusius užsienio institucijų archeologus ir archyvų darbuotojus dar kartą įdėmiai peržiūrėti jose saugomą medžiagą ir ją įvertinti. Tiek konferencijos metu vykusiose diskusijose, tiek bendraujant neformalioje aplinkoje iškilo nemažai klausimų dėl iš Lietuvos į įvairias Euro-

poje esančias institucijas patekusių archeologinių radinių ir archyvinės medžiagos prieinamumo ir publikavimo. Daugelis konferencijos dalyvių konstatavo, kad renginys buvo gerai organizuotas, labai svarbus numatant tolesnes

įvairių šalių mokslinių institucijų bendradarbiavimo galimybes. Konferencijos medžiagą planuojama išleisti Vilniaus universiteto Archeologijos katedros periodiniame leidinyje „Archaeologia Lituana“.